

СКЛАД ВИТРАТ НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

БОЛЬШАКОВ Денис Костянтинович - аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

ORCID: 0009-0003-7748-6555.

УДК 347.921.8

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.79>

Стаття присвячена комплексному аналізу витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві України. Зазначається, що такі витрати є динамічною правовою категорією, що поєднує матеріально-правові та процесуальні елементи. Встановлюється, що правова природа витрат на професійну правничу допомогу має гібридний характер, оскільки підставою їх виникнення є цивільно-правовий договір, тоді як механізм відшкодування визначається відповідно до норм цивільного процесуального права. Виділяються три блоки складу витрат: гонорар адвоката (в різних формах), вартість послуг помічника адвоката та супутні витрати. Досліджуються основні моделі визначення розміру гонорару адвоката – фіксована, погодинна, умовна (гонорар успіху) та комплексна. Визначається специфіка кожної моделі. Особливу увагу приділяється “гонорару успіху”, виокремлюються його різновиди, аналізується практика Верховного Суду щодо умов включення “гонорару успіху” до складу судових витрат. Визначаються проблемні питання правозастосування в сфері компенсації витрат на професійну правничу допомогу, зокрема стосовно вимог щодо доказування складу витрат, меж судового розсуду при застосуванні критерію співмірності та умов компенсації витрат у разі представництва кількома адвокатами. Встановлюється, що механічне застосування критерію співмірності витрат із ціною позову здатне створювати фінансові бар’єри для доступу до правосуддя. За результатами дослідження формуються висновки про доцільність окремого врегулювання кожного з різновидів “гонорару

успіху”, закріплення мінімальних стандартів опису роботи адвоката, запровадження вимоги окремого мотивованого обґрунтування судом зменшення розміру компенсації.

Ключові слова: витрати на професійну правничу допомогу; гонорар адвоката; гонорар успіху; помічник адвоката; співмірність витрат; цивільне судочинство, доказування судових витрат.

Постановка проблеми

Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу. Водночас однією з основних проблем залишається практична реалізація цього права. Зокрема, однією з перешкод може стати фінансовий чинник, який в процесуальному аспекті пов’язаний з питанням компенсації витрат, що були понесені учасниками процесу у зв’язку із залученням до справи професійного захисника – адвоката. Ключовими аспектами вирішення питання про компенсацію є, насамперед, чітке визначення складу понесених витрат, обґрунтування їх необхідності та доведення надання відповідних послуг. Тоді як відсутність уніфікованого підходу до вирішення цих питань не лише має за наслідок порушення принципу правової визначеності й ускладнює реалізацію права на судовий захист, а й в більш глобальному сенсі ставить під питання забезпечення доступу до правосуддя.

Реформування судової системи включає і перегляд окремих інститутів, удосконалення правового регулювання та приведення

ня його у відповідність до кращих світових практик. В контексті цього дослідження слід окремо виділити перегляд підходів до порядку компенсації витрат на професійну правничу допомогу, що відбувся з прийняттям Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [1]. Серед основних положень – запровадження принципів розумності та співмірності при відшкодуванні витрат на правничу допомогу, скасування фіксованих граничних розмірів компенсацій та закріплення інституту адвокатської монополії на представництво у суді.

Водночас, попри майже десятиріччя, що сплинуло після набрання чинності цих положень, деякі питання, пов'язані із структурою судових витрат та питаннями правозастосування окремих положень, все ще залишаються дискусійними. Зокрема це стосується застосування критерію співмірності, можливості відшкодування окремих елементів складу витрат та «гонорару успіху». Зазначені питання потребують додаткового теоретичного обґрунтування, що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Окремі питання поняття, сутності, структури і змісту витрат на професійну правничу допомогу неодноразово ставали предметом розгляду як у вітчизняній, так і в зарубіжній правовій науці. Так, у різні роки питання, пов'язані з темою цього дослідження, розглядали у своїх працях О. Антонюк, О. Беяневич, Ю. Білоусов, С. Бичкова, І. Боровська, М. Бородін, К. Дрогозюк, В. Заборовський, А. Згама, Л. Зуєва, Д. Зятіна, А. Калюжна, В. Комаров, В. Кройтор, О. Маляренко, К. Машков, Д. Моїсеєнко, А. Петровський, І. Рудакова, Н. Сакара, М. Сібільова, Д. Сірош, В. Скиба, О. Угриновська, С. Фурсенко, Г. Чурпіта, К. Шмотін, Ю. Шрамко, О. Штефан та інші. Серед досліджень останніх років варто ви-

ділити роботу С.С. Василів, у якій розглянуто правові засади відшкодування судових витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві та охарактеризовано процесуальний порядок їх визначення та розподілу [2]. Питання порівняльно-правового виміру відшкодування судових витрат стало предметом дослідження В.І. Медведєва, який зосередився на аналізі принципу відшкодування судових витрат у цивільному судочинстві України та держав-членів ЄС [3]. Схожа проблематика досліджувалася і в контексті інших галузей судочинства. Зокрема, Г.І. Заболотна здійснила аналіз умов та критеріїв відшкодування витрат на правничу допомогу в адміністративному процесі і дійшла висновку про відсутність узгодженої позиції щодо того, чи може суд самостійно зменшувати розмір таких витрат без відповідного клопотання сторони [4]. Серед монографічних досліджень слід відзначити дисертаційне дослідження С.Е. Устюшенко «Судові витрати у цивільному процесі України» (2021) [5]. Таким чином можна стверджувати, що інститут витрат на професійну правничу допомогу залишається усталеним предметом наукового інтересу у вітчизняній правовій доктрині.

У зарубіжній науковій літературі питання витрат на правничу допомогу та їх вплив на доступ до правосуддя також не залишаються поза увагою дослідників. М. Агмед та К.Е. Крамер (М. Ahmed, X.E. Kramer) вказують на загальносвітові тенденції до скорочення державної правової допомоги та зростання ролі приватних механізмів фінансування судових витрат, наголошуючи, що диспропорційно високі судові витрати залишаються основною перешкодою для реалізації права на доступ до правосуддя [6]. Водночас А. Дорі (A. Dogi) звертає увагу на методологічні обмеження суто кількісного підходу до оцінювання витрат на судочинство [7], а Е. Гігієнс (A. Higgins) доводить, що залежність результату справи від фінансових можливостей сторін робить приватний ринок правових послуг несумісним з принципом рівного правового захисту [8]. Отже, проблема відшкодування витрат на правничу допомогу є спільною для більшості правових систем.

Попри наявний науковий доробок, зазначені питання потребують більш комплексного висвітлення в єдиному дослідженні, зокрема щодо правового режиму «гонорару успіху», умов відшкодування витрат на послуги помічника адвоката та меж судового розсуду при застосуванні критерію співмірності. Саме на заповнення цих прогалин і спрямована ця стаття.

Метою дослідження є здійснення комплексного аналізу складу витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві України, розкриття існуючих проблем правозастосування та формування підходів до їх вирішення.

Виклад основного матеріалу

Правова природа витрат на професійну правничу допомогу може розглядатися у двох площинах. У матеріально-правовому вимірі йдеться про грошову оцінку юридичних послуг, що надаються адвокатом. Умови та порядок оплати таких послуг визначаються сторонами на власний розсуд з фіксацією у відповідному договорі, що відповідає цивільно-правовому принципу свободи договору (п. 3 ч. 1 ст. 3; ст. 627 та ст. 632 Цивільного кодексу України [9] (далі – ЦК України)). У процесуальному вимірі ці самі витрати набувають статусу судових – з усіма наслідками щодо їх доказування, оцінки та розподілу між сторонами. Така позиція знаходить підтвердження і в академічній літературі, де зазначається, що правова природа витрат на правничу допомогу не є суто процесуальною: підставою виникнення таких витрат є цивільно-правовий договір, тоді як механізм їх відшкодування визначається виключно нормами процесуального права [4].

Процесуальний вимір витрат на правничу допомогу актуалізується лише тоді, коли сторона заявляє вимогу про їх компенсацію. Саме можливість стягнення цих витрат зі сторони, що прогала, є підставою для віднесення їх до судових витрат у процесуальному розумінні. Показово, що судова практика справляє зворотний вплив на зміст самого договору про надання правової допомоги: необхідність доводити розмір і

обґрунтованість витрат перед судом спонукає сторони заздалегідь формулювати умови договору з огляду на можливу потребу в їх обґрунтуванні. Отже, процесуальне регулювання фактично коригує межі договірної свободи сторін, формально її не скорочуючи.

Ч. 2 ст. 137 ЦПК України у системному зв'язку зі ст.ст. 19 та 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [10] дозволяє визначити такі складові витрат на правничу допомогу: гонорар адвоката за представництво в суді та надання інших видів правової допомоги; вартість послуг помічника адвоката; витрати, понесені у зв'язку зі збором доказів, на складання процесуальних документів, надання правових консультацій; витрати, пов'язані з прибуттям адвоката до суду та очікуванням судового засідання [11]. В академічній літературі звертається увага на те, що зміст витрат на правничу допомогу формується з різномірних платежів, які можуть впливати не лише на можливість особи захистити своє право в суді, а й на її здатність належним чином обґрунтувати свою позицію в процесі [2]. При цьому наведений перелік не є вичерпним, адже до договору про надання правової допомоги можуть бути включені й інші витрати.

Центральним елементом складу витрат є *гонорар адвоката* – форма винагороди за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги [12]. При визначенні розміру гонорару береться до уваги ціла низка факторів: складність справи, кваліфікація та досвід адвоката, фінансовий стан клієнта та інші обставини, що мають істотне значення. При цьому розмір гонорару має бути розумним та відображати фактично витрачений адвокатом час [10, ст. 30]. Ці положення знаходять відображення і в цивільному процесуальному законодавстві, яке встановлює, що для цілей розподілу судових витрат розмір гонорару додатково оцінюється на предмет співмірності зі складністю справи та обсягом виконаних робіт; часом, що був витрачений адвокатом; кількістю наданих послуг; ціною позову та/або значенням справи для сторони, включаючи можливий вплив на її репутацію чи пу-

блiчний інтерес до справи [11, ч. 4 ст. 137]. Застосування цих критерiїв на практицi безпосередньо залежить вiд обраної моделi визначення розмiру гонорару, оскiльки рiзні способи розрахунку винагороди мають суттєво вiдмiнні механiзми доказування та обґрунтування.

У науковiй лiтературi звертається увага на те, що визначення розмiру гонорару адвоката є складним завданням, а витрати на правничу допомогу у бiльшостi правових систем є непередбачуваними – як щодо суми, яку клiєнт сплачує адвокату, так i щодо суми, яку переможець може стягнути з переможеної сторони [13]. В теорiї виокремлюються такі основні моделi визначення цiни договору про надання правничої допомоги: фiксована сума, погодинна ставка, умовна винагорода (гонорар успiху) та комплексна модель [14]. Кожна з цих моделей має власну логiку доказування перед судом, що зумовлює необхідність iх окремого розгляду.

Фiксований гонорар (Fixed Fee) передбачає узгодження твердої суми за ведення справи загалом або за окремі її етапи. Така модель зручна для клiєнта з точки зору передбачуваностi витрат, однак створює складнощi при доказуванні. Зокрема, на вiдмiну вiд погодинної оплати, фiксована сума не вiдображає безпосередньо витрачений час, тодi як ч. 3 ст. 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську дiяльнiсть» [10 ст. 30] вимагає, щоб гонорар його враховував. При погодинної моделi оплати (Hourly Rate) гонорар формується як добуток витраченого часу та годинної ставки адвоката. В обох випадках засобом перевiрки вiдповiдностi виконаних робiт заявленої сумi при фiксованому гонорарi є iх загальний опис (бiлінг). Верховний Суд застерiгає вiд надмiрного формалiзму, зазначаючи, що подання детального опису є не самоцiллю, а засобом визначення розмiру витрат для iх розподiлу. Зокрема, не зазначення в описi вiдомостей про витрати часу не перешкоджає суду встановити розмiр витрат у разi фiксованого гонорару, тодi як надмiрна формалiзацiя вимог до опису за вiдсутностi чiтких законодавчих критерiїв може призвести до порушення принципу верховенства права [15]. Це означає, що суд має оцiнювати

детальний опис робiт за його функцiональним призначенням, а не за формальними ознаками його оформлення.

Наведена позицiя Верховного Суду вiдображає ширшу тенденцiю: суди поступово вiдходять вiд формального пiдходу до оцiнки договiрних умов оплати правничої допомоги на користь змiстовного аналізу реальностi та необхідностi понесених витрат. У цьому контекстi особливої актуальностi набуває питання про те, якi саме договiрні моделi визначення гонорару є допустимими з точки зору iх подальшого вiдшкодування. Зокрема йдеться про модель умовної винагороди або «гонорар успiху» (success fee). Залежно вiд структури договору про надання правничої допомоги можна виокремити два рiзновиди «гонорару успiху». Перша модель передбачає, що вся винагорода адвоката є умовною: за вiдсутностi позитивного результату адвокат не отримує гонорар (no win – no fee). У такому разi перешкода для компенсацiї цих витрат за рахунок сторони, що програла, немає, але iх розмiр та розумнiсть мають бути доведенi. Тобто фактично йдеться про звичайну оплату послуг адвоката, виплата якої вiдкладається до моменту виграшу.

При використаннi другої моделi адвокат отримує основний гонорар незалежно вiд результату, а «гонорар успiху» є додатковим бонусом за отримання позитивного для клiєнта рiшення. Сторони нерiдко передбачають його окремим пунктом договору як додатковий платiж, який зазвичай визначається у вiдсотках вiд присудженої суми [15]. Сучаснi дослiдження нацiональної практикi пiдтверджують, що українськi адвокати заявляють до компенсацiї «гонорар успiху» переважно в формi додаткового бонусу за виграш справи у твердiй сумi, а не у виглядi вiдсотка вiд присудженої судом суми, що фактично вiдповiдає моделi success fees, що поширена у правових системах англосаксонського права [16]. Саме ця модель є найпоширенiшою на практицi i водночас найбiльш дискусiйною з точки зору можливостi стягнення такого бонусу з iншої сторони судового спору.

Питання правомiрностi вклучення «гонорару успiху» до складу судових витрат

тривалий час залишалося дискусійним, а самі підходи до відшкодування витрат на правничу допомогу з урахуванням гонорару успіху та порядку його визначення залишаються неоднозначними, що призводить до необхідності встановлення певних законодавчих критеріїв задля забезпечення співмірності та розумності [17]. Поворотним моментом у цьому питанні стала судова практика, а саме постановва ВС від 12.05.2020 у справі N 904/4507/18, коли було визнано можливість існування «гонорару успіху» як законної форми винагороди адвоката, що відповідає принципу свободи договору [19]. Водночас ВС вказав на те, що угода між адвокатом та клієнтом про «гонорар успіху» не є обов'язковою для суду при вирішенні питання про розподіл судових витрат: суд має оцінювати витрати, що підлягають компенсації за рахунок іншої сторони, з огляду на їх фактичність, необхідність та розумність розміру – відповідно до підходу, виробленого ЄСПЛ у справі «Ятрідіс проти Греції» [20]. Отже, визнання «гонорару успіху» законною формою винагороди не означає його автоматичного відшкодування за рахунок іншої сторони – це питання вирішується судом у кожному конкретному випадку з урахуванням критеріїв фактичності, необхідності та розумності розміру.

Окремим структурним елементом витрат на професійну правничу допомогу є *вартість послуг помічника адвоката*. Ч. 2 ст. 137 прямо відносить її до витрат, що підлягають відшкодуванню. Такий підхід є реальним відображенням організації надання правничої допомоги, коли значний обсяг робіт, пов'язаних з підготовкою матеріалів справи, пошуком судової практики, оформленням документів тощо виконується саме помічником адвоката. Це, до речі, має і практичний економічний ефект: година роботи помічника, як правило, коштує менше, ніж година роботи адвоката, тож перерозподіл технічних завдань знатен реально знизити загальну вартість правничої допомоги. Як зазначається в академічній літературі, законодавче закріплення вартості послуг помічника адвоката як складової витрат на правничу допомогу покликане спростити доказування факту понесення витрат на дії з

надання правничої допомоги, що виходять за межі безпосереднього судового представництва [21]. Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 137 ЦПК України вартість послуг помічника адвоката визначається за тими самими правилами, що й гонорар адвоката [11]. Відтак акт виконаних робіт має містити чіткий розподіл між роботою адвоката та роботою помічника із зазначенням обсягу та вартості кожного виду робіт, а погодинна ставка помічника має бути диференційована від ставки адвоката.

До складу витрат на професійну правничу допомогу також входять *супутні витрати, понесені адвокатом у зв'язку з наданням відповідних послуг*. Ч. 2 ст. 137 ЦПК України відносить до них, зокрема, витрати, пов'язані з прибуттям адвоката до суду та очікуванням судового засідання [11]. Перелік таких витрат є досить широким. На практиці йдеться про транспортні витрати на проїзд до суду, витрати на проживання під час виїзних засідань, поштові та адміністративні витрати (відправка кореспонденції, отримання витягів з реєстрів, копіювання матеріалів справи тощо), а також витрати на залучення спеціалістів у рамках підготовки доказової бази по справі. Утім, сам факт понесення цих витрат ще не гарантує їх відшкодування. Спільною умовою є належне документальне підтвердження та доведеність того, що витрати були фактичними і розумно необхідними для виконання адвокатом своїх обов'язків у конкретній справі [22]. Іншими словами, суд оцінює не лише розмір витрат, а й їх зв'язок із конкретною справою – і відсутність хоча б однієї з цих умов слугує підставою для відмови у відшкодуванні відповідної частини витрат.

Теоретичне визначення структурних елементів витрат на правничу допомогу нерозривно пов'язане з питаннями їх процесуального доведення та судової оцінки. Можна виділити три аспекти, які заслуговують у цьому контексті на особливу увагу: вимога до доказування складу витрат, межі судового розсуду при застосуванні критерію співмірності та умови компенсації витрат у разі представництва кількома адвокатами.

Щодо питання про доказування, то п. 1 ч. 2 ст. 137 ЦПК України вказує, що судові

витрати на правничу допомогу визначаються згідно з умовами договору та на підставі доказів щодо обсягу наданих послуг і їх вартості, що сплачена або підлягає сплаті [11]. Ч. 8 ст. 141 ЦПК України конкретизує процесуальний порядок: докази подаються до закінчення судових дебатів або протягом п'яти днів після ухвалення рішення за умови подання відповідної заяви [11]. За позицією Верховного Суду, до мінімального пакету доказів входять договір про надання правової допомоги, документи про оплату гонорару (платіжне доручення, квитанція тощо) та акт приймання-передачі надання послуг [22]. Важливо, що відшкодуванню підлягають як фактично сплачені витрати, так і ті, що лише підлягатимуть сплаті відповідно до умов договору [23] – тобто відстрочення оплати саме по собі не позбавляє сторону права на компенсацію. Наведені вимоги є виправданими з точки зору забезпечення прозорості розподілу витрат, однак на практиці вони нерідко перетворюються на джерело надмірного формалізму.

Як було зазначено вище, навіть документально підтвержені витрати не відшкодовуються автоматично у повному обсязі: відповідно до ч. 4 ст. 137 ЦПК України їх розмір має бути співмірним зі складністю справи, витраченим часом, обсягом наданих послуг та ціною позову [11]. За клопотанням іншої сторони суд може зменшити розмір витрат, що підлягають розподілу, а обов'язок доведення неспівмірності покладається на сторону, яка таке клопотання заявляє. Запровадження цього механізму оцінюється в літературі неоднозначно. На думку одних авторів, він унеможлиблює стягнення необґрунтовано завищених витрат [24]; інші вказують, що він породжує практику судового “рецензування” адвокатської діяльності, несумісну зі статусом адвокатури як незалежного інституту [25]. Обидві позиції мають раціональне підґрунтя: надмірна компенсація так само суперечить завданням цивільного судочинства, як і її необґрунтоване заниження. У цьому контексті показовим є те, що у країнах ЄС домінуючою є компенсаційна модель повного відшкодування, тоді як Україна демонструє гібридний варіант із широкою дискрецією

суду, що зближує її з рештою європейських змішаних підходів [3].

У науковій літературі щодо меж судового розсуду при оцінці розміру витрат сформувалися два підходи. Перший виходить з того, що суд без клопотання іншої сторони не вправі ревізувати розмір виплат; другий розглядає визначення їх обґрунтованого розміру як дискреційне повноваження суду [26]. В судовій практиці утвердився перший підхід. Зокрема, вказується, що зменшення витрат можливо виключно за клопотанням іншої сторони, яка зобов'язана довести їх неспівмірність [27]. Принципово важливо розуміти, що суд не втручається у визначення розміру гонорару, який був узгоджений клієнтом з адвокатом, а лише визначає суму компенсації, яка підлягає стягненню з іншої сторони.

Ще раз повертаючись до критерію співмірності слід зазначити, що між розміром позовних вимог і обсягом роботи адвоката не існує прямої залежності: справи з незначною ціною позову можуть вимагати не менших зусиль, ніж складні майнові спори. За таких умов механічне зіставлення витрат із ціною позову здатне призвести до їх необґрунтованого зменшення, створюючи фінансову перешкоду для звернення до суду у справах, де право є реально порушеним, але судовий захист стає економічно не вигідним. Цей критерій тому потребує застосування не ізольовано, а в сукупності з іншими критеріями, визначеними цивільним процесуальним законодавством.

Питання компенсації витрат на правничу допомогу, надану кількома адвокатами, є ще одним дискусійним аспектом правозастосування. Суди, як правило, критично ставляться до необхідності одночасного представництва інтересів однієї особи кількома адвокатами, перевіряючи такі витрати крізь призму критерію розумної необхідності. Відтак ключовими умовами для їх компенсації будуть деталізація розрахунку із зазначенням конкретних робіт і часу, витраченого кожним представником, а також відсутність дублювання процесуальних функцій. Зокрема, якщо в судовому засіданні одночасно беруть участь кілька адвокатів, компенсації може підлягати лише час одно-

го з них, оскільки паралельна присутність кількох представників може оцінюватись як така, що виходить за межі розумної необхідності.

Висновки

Склад витрат на професійну правничу допомогу охоплює три структурні блоки, які включають гонорар адвоката в різних формах, витрати на послуги помічника адвоката та супутні позагонорарні витрати. Склад витрат загалом може бути охарактеризований як динамічна категорія: судова практика демонструє стійку тенденцію до розширення переліку некомпенсованих елементів, зокрема шляхом визнання “гонорару успіху” та витрат на помічника адвоката допустимими складовими судових витрат. Разом з тим зберігається низка питань, що потребують законодавчого вирішення. Насамперед це стосується “гонорару успіху”, який потребує спеціального врегулювання в ЦПК України з розмежуванням двох його різновидів і встановленням окремих критеріїв оцінки кожного з них при вирішенні питання про розподіл судових витрат. Також актуальною залишається проблема відсутності уніфікованого підходу до детального опису робіт адвоката, що може бути вирішено шляхом впровадження мінімальних вимог до його змісту. Щодо критерію співмірності витрат з огляду на ціну позову, то неприпустим є встановлення прямої залежності між розміром позовних вимог і обсягом роботи адвоката і, відповідно, будь-яке зменшення розміру компенсації за цим критерієм без додаткового обґрунтування.

Література

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 48. Ст. 436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#n2>

2. Василів С.С. Відшкодування витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві. *Актуальні питання у су-*

часній науці. 2025. № 12 (22). С. 73–80. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-73-80](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-73-80)

3. Медведєв В.І. Принцип відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення, у цивільному судочинстві України та країн ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 91. Ч. 1. С. 372–381. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.54>

4. Заболотна Г.І. Відшкодування витрат на професійну правничу допомогу в адміністративному процесі України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 224–228. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/50>

5. Устюшенко С.Е. Судові витрати в цивільному процесі України : дис. ... д-ра філос. за спец. 081. Одеса : ОНЮА, 2021. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/74a181c7-4616-4ff3-987d-2a769074a185/content>

6. Ahmed M., Kramer X.E. Global Developments and Challenges in Costs and Funding of Civil Justice. *Erasmus Law Review*. 2021. Vol. 14. No. 4. P. 181–188. DOI: <https://doi.org/10.5553/ELR.000215>

7. Dori A. In Data We Trust? Quantifying the Costs of Adjudication in the EU Justice Scoreboard. *Erasmus Law Review*. 2021. Vol. 14. No. 4. P. 281–297. DOI: <https://doi.org/10.5553/ELR.000209>

8. Higgins A. What Price Are We Willing to Pay for the Dream of Equal Justice? *Oxford Journal of Legal Studies*. 2022. Vol. 42. No. 1. P. 325–344. DOI: <https://doi.org/10.1093/ojls/gqab002>

9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

11. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

12. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів

- України 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
13. Menétrey S. Cost Efficiency as a Guiding Principle in Civil Justice. In: Hess B., Woo M., Cadiet L., Menétrey S., Vallines García E. (eds). *Comparative Procedural Law and Justice*. Part III, Ch. 4. 2024. URL: <https://www.cplj.org/publications/3-4-cost-efficiency-as-a-guiding-principle-in-civil-justice>
14. Богославец В.М. Договори про надання правових послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2008. 19 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/publ/REF-0000225823>
15. Вітюк Р. Гонорар за успіх. Бонус для адвоката: стимул чи корупційна складова? *Закон і бізнес*. 2018. № 31 (1381). URL: <https://zib.com.ua/ua/print/133986-bonus-dlya-advokata-stimul-chi-korupciyna-skladova.html>
16. Остафійчук Л.А. Про гонорар успіху адвоката. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 736–740. URL: https://lsej.org.ua/11_2022/178.pdf
17. Згама А.О., Зятіна Д.В. Гонорар успіху представника в контексті витрат на правничу допомогу: юридично-психологічний аспект і практика застосування в господарському судочинстві. *Юридична психологія*. 2021. № 1 (28). С. 65–73. DOI: <https://doi.org/10.33270/03212801.65>
18. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12.05.2020 р. у справі № 904/4507/18 (провадження № 12-171гс19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572017>
19. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.11.2022 р. у справі № 922/1964/21 (провадження № 12-14гс22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107706741>
20. Iatridis v. Greece (Just Satisfaction), заява № 31107/96, рішення ЄСПЛ від 19.10.2000. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58227%22%5D%7D>
21. Свірін О.Ф. Застосування у господарському та цивільному судочинстві принципу відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 3. С. 93–97. URL: https://lsej.org.ua/3_2018/28.pdf
22. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27.06.2018 р. у справі № 826/1216/16 (провадження № 11-562ас18). URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/75149541>
23. Додаткова постанова Великої Палати Верховного Суду від 19.02.2020 р. у справі № 755/9215/15-ц (провадження № 14-382цс19). URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/87951334>
24. Константинов А.К., Беяневич О.А. Особливості розподілу судами витрат на професійну правничу (правову) допомогу в господарському судочинстві. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1 (2). С. 141–152. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/14126>
25. Заміховський М. Витрати на професійну правничу допомогу: рух назад? *Юридична газета*. 2018. № 50 (652). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/vitrati-na-profesiynu-pravnichu-dopomogu-ruh-nazad.html>
26. Голубева Н.Ю. *Судові витрати* : наук.-практ. посіб. Одеса : Фенікс, 2020. 116 с.
27. Постанова Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 03.10.2019 р. у справі № 922/445/19. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_obedn_palati_kgs_vs/2019_10_03_922_445_19

e-mail: 0674676959d@gmail.com

THE COMPOSITION OF COSTS FOR PROFESSIONAL LEGAL ASSISTANCE IN CIVIL PROCEEDINGS OF UKRAINE: THEORETICAL ANALYSIS OF STRUCTURAL ELEMENTS AND CURRENT ISSUES OF LAW ENFORCEMENT

The article is devoted to a comprehensive analysis of the costs of professional legal assistance in civil proceedings of Ukraine. It is noted that such costs represent a dynamic legal category that combines substantive and procedural elements. It is established that the legal nature of the costs of professional

legal assistance is hybrid in character, since their basis is a civil law contract, while the reimbursement mechanism is governed by the rules of civil procedural law. Three structural blocks of the cost composition are identified: the lawyer's fee (in various forms), the cost of the assistant lawyer's services, and ancillary expenses. The main models for determining the amount of the lawyer's fee are examined — fixed, hourly, contingency (success fee), and combined. The specifics of each model are defined. Special attention is paid to the «success fee»: its varieties are distinguished and the practice of the Supreme Court regarding the conditions for including the «success fee» in court costs is analysed. Problematic issues of law enforcement in the field of compensation for professional legal assistance costs are identified, in particular regarding the requirements for proving the

composition of costs, the limits of judicial discretion in applying the proportionality criterion, and the conditions for compensating costs where representation is provided by multiple lawyers. It is established that the mechanical application of the proportionality criterion relative to the claim value is capable of creating financial barriers to access to justice. Based on the results of the study, conclusions are formulated regarding the advisability of separate regulation of each variety of the «success fee», the consolidation of minimum standards for describing a lawyer's work, and the introduction of a requirement for a separate reasoned justification by the court when reducing the amount of compensation.

Key words: costs of professional legal assistance; lawyer's fee; success fee; assistant lawyer; proportionality of costs; civil proceedings; proof of court costs.